

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

עין איה למסכת מעשר שני

א. במנחה ביו"ט האחרון היו מתודים. כיצד הי' הוידוי ביערתי הקדש וגו'.
(משנה מעשר שני ה, י).

כשם שצריך שיהי' מוטבע באדם גודל עוצם חובתו בעבודת ד', בעשות הטוב וקדושת המעשים והדרכים, והישרת הדיעות והמדות בציור בהיר מאד, עד שיבורר לו שאם גם יהי' משתדל בכל כחו לרדוף אחר הטוב והצדק, בכ"ז רחוק הדבר הוא שיצא באמת ידי חובתו הגמורה. וע"כ כך היא מדתן של צדיקים שהם משקיפים על עצמם כמקצרים בצדקה ומעשים טובים, ע"כ הם רחוקים מגאווה ומסובלים בענות צדק. עכ"ז אין טוב לאדם שמדה זאת תפעול עליו יותר מדאי, עד שתדריכהו מנוחה ותגזול ממנו ששוננו ושמחתו ושלות נפשו, בהשגתו בשכל, בתורה ובכל מדה טובה ומעגל טוב. ע"כ נתנה לנו התורה דרך להערה שצריך האדם שישמח ג"כ לפעמים גם בביטוי שפתים על מעשה הטוב אשר עשה. וכפי המדה הראויה לחזק לבבו בעבודה, ולשמח נפשו בפעלי יושר כתורה וכמצוה, ראוי שימצא בנפשו קורת רוח וימלא שמחה ושלוח, ולא יהי' תמיד בעיניו כרשע וכמקצר גם במקום שיצא באמת ידי חובתו. ע"כ כשם שיש תועלת גדולה לתיקון הנפש בוידוי העונות, כן יש ג"כ תועלת לפרקים קבועים, שאמנם רחוקים הם ואינם תדירים כ"כ בוידוי של החטאים, כדי שלא יזוח עליו לבבו ויהי' נוטה לעצלה לגאווה ולשרירות לב. אבל לפרקים תמצא תועלת לעבדי ד' ישרי דרך ג"כ בוידוי המצות, למען ישמח בהם בלבבו ויחזק ארחות חייו בדרך ד'. ע"כ הוקבעה מצות וידוי עם מצות הפרשת המתנות המחוייבות, שהם כוללים בקרבם את כלל כל חיובי התורה והשכל, שהם בכלל שש מערכות, דהיינו, הלאוין, והעשין, מצות הציבור והיחיד, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וכולם ימצאו מקום במתנות המחוייבות. הזהירות מאכילת טבלים הוא מתיחש אל הלאוין, עצם מצות ההפרשה וקדושת התרומות בקריאת שם, ונתינה למי ששייכים להם מצד

* מתוך: עין איה ברכות ב עמ' 405-410.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

המצוה, היא בכלל העשין, מצד החובה היחידית המוטלת על כל יחיד היא חובת היחיד, ומצד התכלית העולה לקיום הכהנים תורתם ועבודתם בעם הוא מצות הציבור, מצד זכות הכהנים ויתר זוכי המתנות במתנותיהם היא משער מצות שבין אדם לחבירו, ומצד עצם הקדושה וההפקעה מאיסור טבל היא, בכלל מצות שבין אדם למקום. א"כ תיקון המעשרות כהלכתם הם כוללים את יסודי חובות האדם כולם, וללמד על הכלל יצאה תורה במצות וידוי, שלא יפליג האדם עצמו לדון תמיד את נפשו לכף חובה, ולמצא עצמו חייב ובלתי ממלא חובתו גם במקום שהוא ממלא אותה, כ"א ידון על עצמו ג"כ בקו האמת, בעין פקוחה לדעת את מעשהו למצא קורת רוח ושמחת לב במעשה הטוב, ואז יתבררו לו דרכיו לדעת ג"כ את חלקי הרע שבהם למען יסור מהם ביותר אומץ, בהיותו מעריך את שמחת לבבו בגלל הטוב וצערו ועצבונו ונפילת רוחו בגלל הרע. ע"כ דרוש לנו וידוי המצות לפרקים לחזק לבבינו אל דרך ד', כמו שדרוש לנו וידוי הפשעים למען סור מוקשי רע, ונכון מאד ג"כ להטביע בטבע האדם מדת היושר והצניעות. שגם במקום שע"פ התורה הוא מצווה לספר בשבח מעשיו שעשאם כתיקונם, מ"מ יהי' נוטה בטבעו הישר אל הענוה והצנע לכת, עד שיהי' הדבר עליו כמשא ויאחר כפי היכולת, עד שיבא למלאות החובה הזאת רק במועד היותר מאוחר שא"א לאחרו עוד ומאחר שהמצווה הזאת היא ביו"ט של פסח כקבלת חז"ל, יאחרה עד והזמן היותר מאוחר שהוא מחוייב לקיים מצות קונו מאין דיחוי, יו"ט האחרון במנחה.

ב. ככל מצותך אשר צויתני, הא אם הקדים מעשר שני לראשון אין יכול להתוודות. (משנה מעשר שני ה, יא).

שמירת סדרי החיובים הוא יסוד גדול בשכלול הכלל והפרט המוסרי, וכמה ראוי הדבר שיקבע בו מסמרות חזקות. שהרי ישנם כמה חיובים מוסריים שכשיבאו בזמנם וכסדרם הם מביאים טובה גמורה ועליונה בעולם, וכשיבאו נעוי לב (משלי יב, ח), זחוחי הדעת לאכלם פגה ולהקדימם לפני זמנם, בשעה שאין הזמן או הדור ראוי לכך, הרי הם מחריבים את העולם ומונעים טובה רבה. למשל, יש באדם חיובים למשפחתו אח"כ לעמו אח"כ לכל האדם אשר ע"פ האדמה אח"כ גם לכל החי והיצור המרגיש בחייו וטובו. הנה כשישמרו הדברים כסדרן הם ערוכים להעלות את העולם כולו למעלתו העליונה שהוא חפץ ד' בעולמו. והאיש שממלא חובתו למשפחתו עליו לפנות לחובות עמו,

עין איה למסכת מעשר שני

וכשחובותיו לעמו יתנו לו הרוחה להתעסק ג"כ בטובת כל המין האנושי אז אשרי חלקו. ואם יבא המין האנושי למעלה כזאת שמכל החובות הרבות שיש לעשות לטובתו, לא יהי עוד צורך במטיבים מקרבו. כי המצב הרוחני וגם החומרי יהי' בתכלית המעלה והתיקון, דהיינו בעניני דעות לא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעני את ד', כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם (ירמיהו לא, לג). ובעיני בריאות הגוף "אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם" (ישעיהו לה, ו), ובכלל "בלע המות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים" (ישעיהו כה, ח). ובעניני הדברים שהם צרכי החיים, אפשר כי "לא יהי' בך אביון" (דברים טו, ד). כענין עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת (שבת ל, ב). שיסוד הדברים הוא עכ"פ לד' הרמב"ם ז"ל (הלכות תשובה פ"ט) הרחבת המצא כל צרכי האדם באין טורח מתיקון הטבע וברכתו לעת המאושר. א"כ מה יעשה האדם עם כח נדיבותו ונטייתו הפנימית להיטיב ולהרבות חסד, כ"א שיפנה אל היצורים השפלים ממנו להועילם ולהשכילם להעלותם ולרוממם באהבה וחסד רב, עד אשר "העירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו אשר זורה ברכת ובמזרה" (ישעיהו ל, כד). ונטיית המדות לטובה בהם עד אשר "פרה ודוב תרעינה, יחדיו ירבצו ילדיהן ואריה כבקר יאכל תבן" (ישעיהו יא, ז). ועם זה תמשך ג"כ ההשגחה הרבה והחסד על כולם לפלגותיהם. כאשר יאתה, שיתגלה האדם בתור מלך של חסד על כל היצורים שנתנם אדון כל המעשים תחת ממשלתו באמרו ורדו בדגת הים (בראשית א, כח). אמנם אותם הנמהרים שרואים את העולם בקלקלתו האיומה, בהיות חרב איש באחיו ו"איש בשר זרעו יאכלו" (ישעיהו ט, יט), "אין אמת ואין חסד ואין דעת אלקים בארץ" (הושע ד, א), "דמעת עשוקים ואין להם מנחם" (קהלת ד, א) בכל עבר ופינה. והם תחת אשר החובה עליהם להיות מתקנים עניני משפחתם ועמם, יקפצו לתקן דברים כלליים בכלל המין האנושי, שאי אפשר כלל לבא לזה כ"א ע"י המון רעות גשמיות ורוחניות עד אין חקר, ועם זה יתעלמו מהועיל להחוג הקרוב עליהם, ותרבה הרעה הגשמית והרוחנית סביבותם. ויש אשר יקפצו לפנות לבבם מטובת האדם הנברא בצלם אלקים, ויפנו לעשות חסד עם בע"ח, הסוס והגמל הכלב והחזיר, ולעיניהם רעת האדם רבה עליו ואין מושיע, אלה הנחפזים מביאים רעה רבה בהקדימם את ערכי החיובים המוסרים בלא זמנם. ומהם יש להקיש על גודל הצורך שיש לכלל המין האנושי ולפרטיו להשמר בסדרי החיובים התוריים והשכליים. ע"כ בהיודוי של המצוות, ההתודעות הפנימית של הרכוש הרוחני שצריך להיות לאדם ג"כ

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

כשהוא לעצמו. וענינו הגדול השייך ליסודי המתנות החיוביות כאשר ביארנו שהם תופסות מקום בכל גדרי החיובים. נאה מאד להגדיר העיקר הגדול של שמירת הסדר, **הא אם הקדים מע"ש לראשון א"י להתודות.**

ג. לא עברתי ממצותיך, לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר כו'. (משנה מעשר שני ה, יא).

המצות צריכות שיפעלו פעולתם בשתים, בתכליתם הפרטי המכוון בכל מצוה ומצוה, ועוד יותר ברישומן שהם מצות אלקיות, שזה הרושם פועל הרבה על הלב לקדשו ולטהרו, ונותן ג"כ לעצם המצוה צביון קדושתה הראויה לה, ופועל ג"כ על עומק הדברים בנפש באופן שיעמדו לעד כי "דבר אלקינו יקום לעולם" (ישעיהו מ, ת). ובמה איפוא תהי' ניכרת ההבלטה שהם מצות ד', רק בשמירת הדברים בדקדוק נמרץ עם פרטים רבים ודקדוקים מוגבלים. שלולא היו מצוות נימוסיות שתעודתן גלויה לפי תכליתן, לא הי' כ"כ מקום לקפידות ועיכובים כאלה. ורק באלה הדקדוקים הנפלאים תחול על המצוה ועל פועלה רוח ד', שיכיר וירגיש שבמצות ד' הוא עסוק, אע"פ שחלק מתכליתה וטעמה אולי יהי' גלוי לפניו, אבל הלא עליו לדעת כי מי שחכמתו אין חקר הוא צוים. ע"כ עלינו להסתכל הרבה על המובן מתיבות ואותיות התורה עם הקבלה הנאמנה בגדרים ודקדוקים של המצוה, שבזה תושלם ההוראה הפנימית שאין אנו מחליטים שכבר עמדנו על עומק כל תכונתה. ויותר מזה יביא הדבר את מקיים המצוה כהלכתה להתבונן שגם החשך שיש לנו מצוירינו בתכליתה של המצוה הנחמדה גם לנו ע"פ טעמה הגלוי, כמו הקמת התורה בישראל ע"י מצות המתנות ומנויות הכהונה והלויה, עלינו לדעת כי שכלינו ורגשנו המוגבל מאד אינו יכול לצייר כלל כל הודה והדרה וגודל ונועלתה של טובה כללית לאומית ואנושית לדורות, כמו שהיא בהירה וידועה לאדון כל המעשים ב"ה, אשר לו עצה ותושיה. ע"כ הדקדוקים מורים שאנו נמשכים בעבותות האהבה לתכלית המצות, לא כפי ציורינו החלש והמצומצם כ"א כפי רחב הדעה האלקית, ע"כ הפתגם של **"לא עברתי ממצותיך"** המורה שלא עבר הגבול בקיום המצות מצד שהמה מצות ד', וע"כ הם נמסרים להגבלה אלקית, אע"פ שלפי השקפה אנושית שטחית בטעם המצוה לא היינו נזקקים לאלה הדיוקים, ע"כ דוקא הם נותנים לה את כל זיוה הדרה וקיומו. לזאת נאה מאד הוידוי על מצוה אלקית שיש בה נימוקים גלויים אנושיים כמצות המעשרות

עין איה למסכת מעשר שני

והתרומות, לומר שהשתדל מבלי לחסר ממנה. התוים האלקיים המסומנים רק ע"פ הדיוקים המכוונים שהם ראויים רק למעשה ד', שדומים לדברים הטבעיים וסודות החיים הכלליים והפרטיים, שהזהירות בתכונות ודקדוקיהם ע"פ מדתם היא מורה על המרחב הגדול שיש בחוקי החכמה, המתרחבים בכל היקום הרוחני והחומרי, הנערכים בדעה עליונה שאין לה סוף ותכלית. **לא עברתי ממצותיך**, להשמר בהם כצביון הראוי למצותיך, שהנני ראוי להיות ממלאם באופן מלא ומצומצם בדיוק מכוון, בלא התערבות של העברת הגבולים המכוונים ע"פ השקפה שכלית בתכלית המצוה שמושג לשכלי הרפה, כ"א לא די שנתתי ללוי לגר ליתום ולא למנה וקיימתי התכלית המושקף גלוי, כ"א הכנסתי בהם את המאור האלקי להורות שבעבודת ד' אני עסוק, ובחוקים עליונים שאין מגבוליהם לסור אל עבר אחר כל דהו, **לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר כו'.**

ד. ולא שכחתי, לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. (משנה מעשר שני ה, יא).

לעומת שני החלקים שיש במצות המתנות, חלק העזר ותמיכה ליושבים לפני ד' עוסקי התורה והעבודה באומה, או הנדכאים וצריכי העזרה, וחלק המצוה והקדושה שנכלל ג"כ בהם בקריאת שם ותיקון הטבלים, צריך כל חלק להיות משומר מפגעים שאפשר לפול בו ע"י שיבושי נטיות. הא כיצד, המשפיע והתומך יוכל להשחית מוסר נפשו אם יחוש בעצמו שהוא הוא העוזר והמושיע, א"כ מה רם הוא ונשא ומה ישפלו בעיניו אלה נמוכי החיל שהם נזקקים לעזרתו, מדה זו שיש בידה להשחית כל חלקה טובה שבכל מעשה הצדקה. גדולה היא השחתתה בחלק זה של מניות הכהונה, שצריך שלא לבד הסיפוק ינתן לעוסקים בתורה ועבודת ד' באומה, כ"א שיהיו הם ועסקיהם הרוחניים הגדולים חביבים ומכובדים מאד. ומה אומלל הוא האיש החושב שכל אושר והצלחת האדם נמדדים רק כמדת המתכת הנוצצת שידו משגת לצבור תחת ידו. ע"כ נגד החלק של הנתינה המנגעת למקבלי המניות צריך שעמה יהי רגש חי וקדוש, שיחוש בעצמו הנותן שלא רק נותן ומשפיע הוא כ"א גם מקבל טובה גדולה, בהיותו משתתף עם פעולות הרוחניות שהם אורו של עולם, עם מעמידי תורה ועבודת ד' בעולם. ע"כ לא ישכח לברך, ולהודות לד' חסדו על הטוב שהוא נוחל בזה לעצמו ג"כ. ולעומת החלק הרוחני שבמצוה, להזכיר

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

שעם כל ההבנה הקלה שיש בטעמה היא בכ"ז ראויה להיות משוערת ומדוקדקת (על) [עד] למאד בכל פרטיה, כראוי למצוה אלקית. יש לפעמים שריבוי הדקדוקים יעסיקו נפשו של אדם כ"כ עד שהתכלית העליונה הכללית היוצאת מהמה, להעיר את קדושת נפשו ושכלו, להודיע ולהודיע כי רם ונשא הוא הערך שיש למצות ד', ושרישומם צריך שיהי' בלב חזק ואדיר באפן אלקי לא כמדת נימוס שכלי, והוא קריאת שם ד', שהוא נערך אל המדע והשכל כמו שהברכה נערכת אל רגש הלב ורחש הכרת הטובה. ע"כ כשם שצריך שרגש ההבטה על עצמו בתור מטיב ומשפיע לא ישכח ממנו שהוא צריך להרגיש עצמו בתור מושפע ונעזר, עד כדי ברכה לד' על חסדו. כן ריבוי הדקדוקים ושמירתם שכבר נכללו במאמר לא עברתי ממצותיך, צריך שישמור שלא ישכח על ידם התכלית העליונה המכוונת מהם שהוא הזכרת שם ד' על ערכה של המצוה, לבלי יהיו הדקדוקים רק ענין מעשי המונע את כח הלב הער והשכל הטהור להתענג על הוד המצוה ויקר ערכה, מה שבאמת הם עצמם מדריכים הם אל זאת ההתבוננות כשנלוה עמם היסוד השכלי. ע"כ נאות הוידוי הסמוך אל הנתינה, ואל וידוי קיום דקדוק הפרטים, להסמיך יסוד תכליתם של אלו העקרים, לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו.

ה. לא אכלתי באוני ממנו, הא אם אכלו באנינות אינו יכול להתודות. (משנה מעשר שני ה, יב).

מעשר שני אינו ניתן לאחרים כ"א בעלים אוכלים אותו בקדושה לפני ד' (רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב ה"א). והוא להעיר שכשם שבכלל האומה צריכים שימצאו אנשים מיוחדים עובדים עבודת הקודש שהם מישבי עולם באמת, ע"כ ראוי להכיר הספקת צרכיהם לחובה קדושה. כן יש באדם עצמו, בכ"א ואחד צדו הרוחני השכלי, וזה הכח הוא הכהן הפוטי שראוי להכירו לטוב. וחייב האדם שיכיר את צדו השכלי שהוא יסוד אשרו והצלחתו, ע"כ יאכול המע"ש בקדושה לעצמו. אבל במה איפוא יודע לאדם עליו ערכו השכלי, במה ישכיל כי כל הרעות והנזקים הבאים לאדם בעולם אינם כ"א מצד תמרו ועכ"פ מצד חסרון השפעה השכלית, כדברי הר"מ במו"נ (ח"ג פי"ב). ע"כ לא יאכל המע"ש באנינות, להורות שכל צרה ורעה שבעולם אמנם באה רק מצד הצד השפל של האנושיות מצד יחס בהמותו. אבל כשתתגבר הנשמה השכלית בכלל העולם ובפרטיו, מוכרחת היא האנינות שתסולק מן המציאות. "בלע

עין איה למסכת מעשר שני

המות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים" (ישעיהו כה, ח), בעת אשר חרפת עמו יסיר מעליו. כי אין בבריאה שום דבר באין מטרה מוסרית, ולולא שלפי המצב המוסרי האנושי המות והפגעים מוכרחים לו, כמו שמוכרח ג"כ חבלי לידה וצער גידול בנים לסבת נפילת המצב המוסרי, שלולא הצער והתבלים לא היו הבנים חביבים כ"כ להתנדב בגידולם וחינוכם בסכום העמל הטורח וההוצאה הרבה שדורשת לזה. ע"כ רק בעקב החטא נאמר "בעצב תלדי בנים" (בראשית ג, טז), וכשיותקן המוסר תהי' אהבת הבנים נובעת מרגש היושר והמוסר המרומם, ומצד הערך החינוכי לא יהי' האדם צריך לפגעים. ולבד מה שכח המוסרי המרומם בעצמו יהי' מספיק לאהבת הבנים וחתם, עוד לא יהי' בגידולם אותו הטורח והעמל שישנו כעת מסיבת הפגעים והחלאים הרבים הבאים כולם בשביל תיקון מצב המוסרי המקולקל. "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם" (תהילים צ, ג). וכן המיתה שנקנסה ביחד עם בעצב תלדי בנים, לא באה רק כ"ז שצריך לה לתקנת (הרכת) [ריכוך] קושית לבב בני האדם. אבל בשליטת השכל והגמר השכלול של הכהונה העצמית הנמצאת בכל אדם, כי כל בניך יהיו למודי ד' (ישעיהו נד, יג), "ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לדעת את ד' כי כולם ידעו אותו מקטנם ועד גדולם" (ירמיהו לא, לג), שהוא יסוד המעלה שמעיר לזה מע"ש, אין מקום לכל פגע, ולא לפגע המות המסבב אנינות. ע"כ לא יאכל ממנו באונו, שצריך שיגדיר האיסור את תכנו ומטרתו של המע"ש.

ו. ולא ביערתי ממנו בטמא הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות. (משנה מעשר שני ה, יב).

ההכרה של היתרון שיש בו באדם עצמו חלק הכהונה שבו הצד השכלי, שצריך שייקר בעיניו מאד, צריך בכ"ז עמו שמירה יתירה מההפרזה השכיחה שעלולה לעור עיני האדם להפילו במוקש הגאווה ולהכשירו לבלי ראות לנפשו חובה. וזה יבא מיתרון אהבת עצמו יותר מן המדה שתבא מעירובי נטיות בלתי מתוקנות המתערבות ג"כ עם הנטיות הטובות. ע"כ צריך זהירות יתירה בזה, יותר ממה שצריך בהיותו עסוק בנטיה של מעשה המורה לו להכיר את היתרון הנמצא בזולתו, כמתנות כהונה וכיו"ב. ע"כ במע"ש ביחוד נחוצה ההערה שלא להפרישו בטומאה, ועם זה להיות מטהר ג"כ הרעיון והדעה בהיותו עסוק לברר לעצמו המקום הראוי לו בתור אוכל מעשר לפני ד', דהיינו הכרת יתרון

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

הנפש המשכלת שבו שמצדה הוא ראוי להיות ניזון משולחן גבוה, שיהי' באורח טהרה, ענות צדק ונקיות דעת. ע"כ נתפרשה בזה ההקפדה ביחוד, הא אם הפרישו בטומאה א"י להתודות.

ז. ולא נתתי ממנו למת, לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת, ולא נתתיו לאוננים אחרים. (משנה מעשר שני ה, יב).

המעלה הרמה של האדם בהתנערה עד כדי הכהונה הפרטית העצמית שבכל אחד "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), היא רחוקה מציוור המות משני דרכים. הדרך הפשוט הוא שעם ההרחקה מהתבטל אל הכוחות הדמיוניים והנפילה ברשת התאות הבהמיות שאין עמהם כ"א חיים גופניים מהרגשות החושים, לא יצוייר כבר המות בחרדתו האיומה והרגילה ברב בנ"א, שהם אמנם צריכים גם לכח החרדה ההיא להטבת מוסרם הרופף. ע"כ לפי תכונת האדם הרפה אין רגעי האנינות המרים לו יותר מגבול כחות נפשו המוסריים, ראויים לקיום כל מצוה והתמלאות רגשי קודש רוממנים. ע"כ האנינות הנוגעת לאדם עצמו, ודאי אין מצב ציור המות בגונו המחריד ראוי כלל למדת הקדושה של התעלות האדם אל המעלה של הכרות חלק הכהונה שבעצמו, שזאת היא תעודת מע"ש כאשר ביארנו (לעיל יט). אמנם גם מצד כח אמצ' הרוח שרכש לו האדם בציור המות, שע"כ הסכימו כלל האנושיות ג"כ כפי המוסכם מן התורה לכבד את המתים, להורות שאמנם המות הוא אחד מחזיוני המציאות ובודאי יש לו תעודה לא פחותה מעצם החיים. ועם זאת ההשקפה שמביאה לעשות ארון ותכריכין למת, ישתמש האדם ג"כ להיות ממתיק ברוח שכל את מרירות האונן, בנתנו לו לחם אנשים ויין למרי נפש. אף שזה הציור כבר הוא קרוב יותר לדרך השיווי בכחות הנפש, ועמו כבר ימצא האדם מעמד הגון לרוחו גם מפני בהלת אימות מות. מ"מ ראוי להשריש שלא זאת היא המרגעה, ולא בפיוס קל כזה שאינו כ"א מחליש את המחץ, כבר יובן חזיון המות על בוריו עד שראוי יהי' לטעות להחליט שראוי הוא חזיון תמידי בגורל האדם, כ"א די לכח השכל לחזק את רוח האדם לשאת את המרירות המוכרחת עכ"פ כ"ז שכח המוסרי הכללי יצריך אותו. אבל המעלה הרמה הנגמרת באחרית הימים, שאליה נערוג ביסוד המע"ש הנאכל לבעלים עצמם בקדושה של שמחה, אין ראוי להיות עמו שום יחש של המות, אפילו מצד ההבנה של הכבוד שירחשו לו מביני מדע באדם, ולמרות השיוון של

עין איה למסכת מעשר שני

אמיצי רוח לעומתו. כי באמת ראוי שיוכר המות עכ"פ לחלי באדם הבא מצד הקלקול המוסרי ועטיו של נחש, שעם כל ההשתלמות וגמר כל מעוות להתקן מוכרח הוא ע"פ אדון כל המעשים להתבטל מן העולם, עד שלא יהי' לו זכר עם המעמד היותר מכובד ומלא עז שאנו מובטחים להגיע עדיו "לולא האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים" (תהילים כז, יג).

ח. שמעתי בקול ד' אלקי הביאותני לבית הבחירה, עשיתי ככל אשר צויתני שמחתי ושמחתי בו. (משנה מעשר שני ה, יב).

ידענו מההערה השכלית וההערה האלקית ששתיהן יחדו יבנו את מעלת האדם. אמנם כפי המדה הבינונית תשמש ההערה האלקית לעבודת המעשה, באשר מעטים יבאו למדה זו להכיר את יקרת ערך מעשה המצות טעמיהן והטובה הגדולה שהם מביאים לעולם, עד כדי מדה זו שימלא רגשי עז לרדוף אחריהם בעצם טבעו, כמו שטבע האיש המלא הרחמים וחסד לרדוף לעזור לנדכאים ועשוקים ולחלץ עני בעניו. ע"כ תהי' ההערה האלקית משמשת לקיום המצות ביחוד השמעיות, אמנם לרגשי הלב שעמהם והשמחה בעשייתן באשר המה דברי אלקים חיים שאין ספק שמביאים רב טוב וטובים לעצמם, בזה תועיל ההערה השכלית הרבה. אבל כשיעלה אדם למדרגה עליונה ורמה, אז יושקפו לו תעודות המצות בעצם זהרם, וקול ד' הדובר אליו מרגשי לבבו יניעהו לכל מעשה המצות כולם. ובבאו למדה זו אז יהפכו אצלו התכונות, כי כח הרגש העצמי ישמש אצלו להניעם ולקיום המצות בפועל כי כבר אורו עיניו לטעם מתקם ויקרת תכליתם. אמנם השמחה הפנימית שבלבבו לא תסתפק בהתמלאה רק כפי אותה המדה שהוא מכיר את הדרך של מצות. כי בבא האדם לזאת המעלה העליונה, תבא עם חכמתו בלבבו ענוה, ויכיר כי כל ההוד והתפארת שאנו משערים בתעודות המצות מה נחשב הוא לעומת התעודות המוכנות להן ע"פ הדעה העליונה של אדון כל המעשים, בין מצד ערכי תעודות רבות שלענינו לא נראו כלל, בין מצד עצם מעלת הערך של אותם התעודות שלנו הם נשקפות. אבל אנו רק את תיבותיהם נאמר, ולא נוכל להיות כ"כ גדולי נפש להעריך שיווי ערכם. למשל אם גם נאמר ונדרש בשלום העולמים בתעודות הטוב הכללי לכל האדם, אך שקר נעשה בנפשינו אם נדמה שאנו יכולים לתן בלבנו לאותו התכלית הנשגבה את כבודה וערכה האמיתית. ע"כ את הפעולות ייחש האיש המעולה לקול ד' אלקי, שמורה ג"כ על ההערה

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

השכלית שהוא קול ד' המתהלך בין הבריאה וחודר ללב אדם ע"י נר ד' נשמת אדם. והשמחה הפנימית יעריך ע"פ משקל מצות ד', שרק לפי אותה המדה שלפני יוצר כל ב"ה שנטע בנו חיי עולם בנתינת תורונו, שלפניו גלוי' רוממות הערך שתצא מתכונת המצות, ראוי לנו לשמוח בהם. ע"כ שמעתי בקול ד' אלקי יאמר על המעשה, גם היותר אלקית ומקודשת כהבאת השלמים לבית הבחירה, או התרומות בלשכות ע"פ התקנה שבביתו שני וכן ביאר הגר"מ מלבים ז"ל, שהאיש המתעלה למדת אכילת מע"ש משולחן גבוה ראוי לו להכין עצמו למדת ההסתכלות הגדולה עד שתהי' צפייתו שכלית גם בדברים הנוטים אל חלק המצות השמעיות. כי רוח ד' שבתורה יחדור ללבבו להבינהו פליאות חכמה, "טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנותי" (תהילים קיט, סו). ע"כ ההבאה לבית הבחירה, המצוה המעשית, תהי' ע"פ קול ד' אלקיו הקורא אליו ממעמקי לבבו והערתו השכלית. אמנם השמחה והשפעת השמחה מכחו גם על חוגו, תהי' בכח ההערה האלקית בכח המצוה. **עשיתי ככל אשר ציותני שמחתי ושמחתי בו**, לא צמצמתי שמחתי באותה המדה הקטנה של הערתי השכלית שכפי כח השגתי, כ"א כפי המדה הראוי' למצוה הנעשית ע"פ מדת המצוה העליון. "גדול אדונינו ורב כח ולתבונתו אין מספר" (תהילים קמז, ה).

וע"פ מדת היתרון שראוי להכיר מצד מצות מע"ש בעצמו לעומת העסק במתנות כהונה נאמר בוידוי בביכורים, שאומר אל הכהן "הגדתי היום לד' אלקיך" (דברים כו, ג). ובודוי מעשר כבר יצעד אל מעלה יותר רמה, והכרת היתרון הצפון בנפשו האלקית ובעז נפש ושלוח צדיקים יאמר "שמעתי בקול ד' אלקי". חביבים ישראל שנקראו על שמו של הקב"ה שנאמר "זה יאמר לד' אני וזה יקרא בשם [אלקי] יעקב, וזה יכתב ידו לד' ובשם ישראל יכנה". כלומר אע"פ שמדת שם ישראל היא רמה מאד, מ"מ תהי' רק בערך הכינוי שאינו מודיע עדיין את כל תוכן השם ומושגו, לעומת המעלה הרמה שתתנוסס לאמר "לד' אני" ולקרא בשם (אלקי) יעקב, ולכתב ידו לד'.

ט. השקיפה ממעון קדשך מן השמים, עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו. (משנה מעשר שני ה, יג).

כשהאדם מתעלה למעלת קרבת אלקים ויתרון המושכלות האמתיות, יהי'

עין איה למסכת מעשר שני

נמשך לעבודת ד' וכל מעגל טוב מאהבה, מידיעת הטוב הגנוז בהם. אמנם אז צריך ביותר שמירה, שלא יחליט כי כל הטוב והתעודה האצורה בדברי אלקים חיים הוא מה שיעלה במזלג בינתו, כי דעות בנ"א משתנות ומדור לדור יתחלפו המושגים המופשטים והליכות הדיעות. ע"כ אם שכל אדם חייב לתור בחכמה כפי כח שכלו וטהרת לבו, ולהוסיף אמן בדרך ד' כפי אשר יחזה בהערתו השכלית, מ"מ יקיים בעצמו "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמד" (תהילים עג, כב), ויציר כי לעומת ערך האמיתי שיש בתכלית התורה ומצותי, נחשב כל מה שיוכל להשיג בסידורי חכמתה כאין. ע"כ אין לו לבנות דבר יסודי על מערכי חכמתו גם בהיותו במעלה היותר גבוהה, כהמצב שעליו מורה ענין מע"ש, התקדשות הכהונה בתוכו של כל אדם מישראל. ע"כ זאת היא תהלתו ותפארתו שישפיל רוחו בעשותו בסיס לעבודתו. המושג היותר פשוט שכל אחד מכיר שאינו בערך יסוד לתורה כ"א לערכנו אנו חלושי המדע, אבל לאדון כל נתכנו עלילות ביסוד היושר האלקי שיש בכל הליכות התורה והמצוה. ע"כ יחתום במושג פשוט עשינו מה שגזרת עלינו, שזה יכול לומר גם איש בער. כי גזרת ד' חובה לקבלה, ותכליתה הפשוט הנה מושג לכל שנקשר עם קיום הגזירה מצדנו קיום ההבטחה מצדו יתברך, ולא ישא דעו (ועין איוב לו, ג) כאן על קשר המדעים ויחס הפעולות הטובות אל תוצאותיהם הטובות איך נערכו בחכמה ובינה במערכה אלקית, כי בכל מה שנתמשכל לא נבין עמקן של דברים. ע"כ טוב לנו להורות תם לבינו, שהננו מביעים את השקפתינו הפשוטה באין טעמים והתחכמות. ומזה ימשך הפרי הטוב של כל הברכה העליונה הנובעת מהוד קיומה של תורה, והוראה גדולה על מניעת הידיעה בהוד חפץ העליון עם כח ציורנו החלש, א"א להביע כ"א ע"י הביענו רק את תמצית ההשגה היותר פשוטה וברורה, גזרה והבטחה.

י. השקיפה וגו' וברך את עמך את ישראל בבנים ובנות. (משנה מעשר שני ה, יב).

הברכה השייכת אל כלל האומה שתהי' מתיחשת ברכת ד' לעמו, הוא שיתן מרוחו על הבנים והבנות שיהיו נאמנים לעמם, ששימו יועם וחפצם לטובת כלל עמם בחומריותו ורוחניותו. וזאת היא ברכה שצריכה להיות ממעון קדשו מן השמים, שיהיו הבנים והבנות נתונים לעם ישראל ולא ירעו בשדות אחרים לנטור כרמי זרים ולא כרם ד' בית ישראל. גם לא יהיו שקועים רק בטובתם

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

והנאתם הפרטית, מבלי הבט אל הטוב היוצא אל הכלל, לרוממו לקדשו לכבדו ולשגבו. ביותר צריכה ברכה זאת להיות שיהיו הבנים גם הבנות נתונים לעמך ישראל, מפני שהבנות אינן מסוגלות להיות מכירות ע"פ רוב את דרך ד' הטובה ע"פ הכרה שכלית מופשטת, כאשר אפשר וקרוב הדבר יותר בבנים לומדי תורה וחכמה, כי עכ"פ אשה דעתה קלה (שבת לג, ב), אבל רגש נכון הוא נאות להקבע בלב הבנות ג"כ ברב עז. ע"כ בברכת ד' שיהיו העובדים שבבני עמנו נתונים לעמם, ע"י הכרתם ברגש כאותו הרגש המביא לאהבת משפחה, ג"כ את אהבת עמם ועוד באופן יותר מתגבר כאשר יאתה לפי ערך הענין שהוא גדול ויקר וכללי יותר מאהבת משפחה פרטית, אז גם הבנות יבאו בנקל לידי הכרה שהן צריכות באהבה ללכת בדרכי ד' הישרים, בין בענינים שהם דרכים ישרים שכליים ונימוסיים, בין בדברים שהובדלנו בהם מן העמים ע"פ התורה והמצוה, כי כל אלה יוסיפו עז ועצמה ואהבה לעמנו בלב בניו ובנותיו. ע"כ בהיות הברכה שממעון קדוש נתונה אל כלל עם ד', ע"י שפע נפשות עובדות המכירות את יחושם לעמם, ובהתגבר ההכרה תפלוש אורה על כל דרכי התורה והמצוה, שכולם הם כונניות לחלות ברכת ד' על עמו. ולעומת [זאת] שבהיות הבנים והבנות לא אמון בם, ופונים חלילה עורף לעם ד' ולכל דרכי ה' שהם הם המקיימים ומציבים אותנו לעם לה' ומציבים אז הבנים הסוררים הם לקללה, ורני עקרה דלא ילדה בנים לגיהנם (ברכות י, א), אבל ע"י ברכת ד' ממעון קדשו על הכלל, שימצא בעכו ד' כל חמדה חומרית ורוחנית, ממילא תקנן אהבה רבה בלב הבנים אל הכלל, וברבות הבנים, וירבו העובדים הבנים והבנות, תהי' הברכה מרובה וזהו ג"כ מקום לימוד שיסוד ברכת ד' תלויה בהתרבות העובדים. ע"כ המעולה שבברכות לעם הוא ריבוי הבנים והבנות, אבל עם זה יהיו זרע ברך ד', נעטרים במדות קדושות ישראליות, שאהבת אמן לעם ד' ולכל הליכותיו בקדש לאשרו ולרוממות קרנו תמצא בלבבם קן נאמן. ע"כ צריך לזה התפילה **השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל בבנים ובנות.**

יא. ואת האדמה אשר נתת לנו, בטל ומטר ובולדות בהמה. (משנה מעשר שני ה, יב).

לעומת ברכת השמים שהיא הברכה הרוחנית מכחות הנפשות העדינות שטובתם מורגשת באוצר הכלל, צריך ג"כ ברכה פרטית נתונה לנו, שיהי' איתן

עין איה למסכת מעשר שני

וטוב כל מעמד פרטי, ומזה יקבץ ג"כ בסוף אושר הכלל גם הרוחני. ע"כ לא דיבר בברכה הגשמית בשם עם ישראל כעצם נבדל, כ"א נתת לנו, היינו הערך המשותף לכל, לכל יחיד ע"פ חלקו בברכת הכלל, מה שא"כ הברכה הקודמת היא ברכת הכלל מצד הערך שיש לכל יחיד יחש אל כללותו של הכלל כשהוא לעצמו, לא מצד אותו החלק שחוזר אליו בחלקו הפרטי.

יב. כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש כדי שתתן טעם כפירות. (משנה מעשר שני ה, יב).

יחש ארץ זבת חלב ודבש להבטחת האבות היא מכוונת מאד. כי לעם שפל א"צ הרחבת החיים ועוד תזיק לו ברכת הטבע היתירה והדגושה, שתתנהו לנוס בחיק עצלות באשר אין לו מעורר הכרחי, או שתוציאהו לתרבות רעה. אבל עם נעלה וגוי קדוש ראוי הוא שיחיה חיים של הרחבת הדעת, לא על הלחם לבדו כ"א על כל ברכת ד', חיי התענוג הנלקח לתעודת רוממות הנפש, הוא מרומם גוי. ע"כ לאות על מצב ישראל הרם שלסוף כל סוף יגיעו אליו, באה ההבטחה כי ארצם תהי' ברוכה ארץ זבת חלב ודבש. ובזאת נתבשרו האבות שיהיו בניהם אנשים רמי מעלה, שברכת ד' הרוחנית תתגבר בהם ע"י חיי השלוה והעידון. אע"פ שבאשמת הדורות שהרעו בחירתם נתקיים בעונינו "ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלקים אחרים" (דברים לא, כ), מ"מ זאת היא מחלה עוברת, ויתעכל הרע ע"י צירוף הגליות וכור הצרות שעברו עלינו. אבל הגוי שנוצר לגדולות ישאר על אופיו, להיות מלא זיו החיים, ועם הנוצר לחכמה ודעת להפיץ אורה ובינה רבה בעולם, אי אפשר לו שיחיה חיים של צמצום באין דבר המרחיב דעתו. ע"כ זבת חלב ודבש היא גזרה להקיש על יתר נועם החיים כפי הדרוש לנפש גדולה של עם הוגה דעות ופונה רק למעלה. וכן אמרו חז"ל (יומא פג, ב) שדבש וכל מיני מתיקה מרגילין את הלשון לת"ת. ע"כ יסוד ארץ זבת חלב ודבש שנשבעת לאבותינו אינו מציין רק את הריבוי הכמותי של העושר החומרי שעדיין אין בו מפורש היתרון של העם הצריך לברכה זו, כ"א היתרון האיכותי שתתן טוב בפירות, כלומר טעם נאה וערב מעדן את הנפש ומשמחה. זהו דבר גדול ועקרי בעם אשר פנייתו היותר אדירה היא לשלמותו הרוחנית, השכל וידע את ד', שזאת היתה מגמת שבועת ה' לאבות.